

# Előszó

A tanulmánykötet a kínai irodalom klasszikus korszakában kevésbé értékelt, de az elbeszélő irodalmi hagyomány alakulása szempontjából nagy hatású és jelentőségű szövegek bemutatására vállalkozik. Ezek a művek a klasszikus hagyomány szerint is megbecsült írásokkal egyidőben keletkeztek. A kínai irodalmi hagyományban így kialakulhatott egy nem kanonikus, a klasszikus értékeket és a politikai célokat, elveket nem didaktikus módon követő irányvonal, amely részben a szerzők egyéni szemléletmódjából táplálkozott, részben pedig az írásbeli hagyomány perifériájára szorult szövegekből építkezett. Ezek jórészt olyan történetek voltak, amelyek üzenetei nem a hivatalos, konfuciánus értékítéletet közvetítették, illetve olyan megközelítést alkalmaztak, amelyek kívül estek a normatívnak és elfogadhatónak tartott szövegek körén.

A nyugati szakirodalomban a téma kapcsán kibontakozott tudományos diskurzus a *zhiguai* jelentőségét a fikció relációjában ismeri fel, amelyben a műfajként definiált szövegfajta ismertetőjegyeit leginkább a valóságfeletti dolgokhoz kötődésében határozza meg. A kutatások két fő irányba sorolhatóan közelítik meg a *zhiguai* mibenlétét, és keresik a támpontokat a szövegtípusok elemzéséhez. Az egyik megközelítési mód szerint a hiteles és a megbízhatatlan források vagyis az igaz és a hamis dokumentáció kettősségében látják kibontakozni a *zhiguai* hagyományát, míg a másik irányvonal képviselői a konfuciánus kritika szemszögéből tesz különbséget kanonikus és apokrif között, vagyis ami rendkívülisége folytán nem illeszthető kontextusba, az nem kívánatos a hivatalos felfogás szerint. A téma legutóbbi átfogó elemzése Zhao Xiaohuan monografikus művében,

a *Classical Chinese Supernatural Fiction: A Morphological History* (Chinese Studies, vol. 44. Lewiston: Edwin Mellen Press, 2005. xii, 401 p) című kötetben összegződik. A szerző a *zhiguai* történeti fejlődését szakaszokra bontva értelmezi, amelynek során felvázolja a műfaj kiteljesedésének ívét. Könyvének második részében a kínai irodalom kontextusán kívülre helyezi vizsgálódásának fókuszpontját.<sup>1</sup> A mese morfológiájának modellje a kínai *zhiguai* esetében számos tisztázandó kérdést vet fel, amely egyaránt érinti az egyes mese- és történettípusok megkülönböztetését illetve a történetek evolúciójának problémáját, vagyis a történetek folytonos újrakeletkezése tudatos alkotói szándék eredménye-e, vagy pedig az orális hagyomány működését tükrözi.

A következő fejezetekben elemzett irodalmi alkotások értékét az adja, hogy szerzői a széles körben ismert mese- és legendakörökből válogatva, koronként eltérő stílusbeli és irodalmi igényességgel a számtalan szövegvariánsból újat alkottak és beemelték ezeket a történeteket az irodalmi szövegek körébe. A történetmesélés népszerűsítőjeként az írástudói réteg a szórakoztató időtöltésre alkalmas mesék szakavatott és igényes tolmácsolójává vált, miközben a narratív irodalmi tendenciák egyre inkább elfogadott jelenségként alakították a többnyire fiktív történeteken alapuló elbeszélés- és regényirodalmat.

A kötetben elemzett történetek a korai, 4. századtól népszerűvé váló *zhiguai* műfajában született meséktől a Tang-korban kedvelt *chuanqi* elbeszéléseken keresztül jutnak el a klasszikus mesék hagyományát kiteljesítő kísértethistóriákig, amelyek Pu Songling életművében kaptak kitüntetett helyet. A híres kínai regények pedig nem jöhettek volna létre, ha az apokrifnak tekintett szövegforrások nem épültek volna be az elbeszélő irodalmi gyakorlatba, és nem fejtették volna fel a mesék és mondák néphagyományig vezető szövedékét.

---

1 Vladimir Propp (1895–1970) orosz népmesékre alkalmazott morfológiai modelljét veszi alapul. Kritikusai, pl. Huntington, arra hívják fel a figyelmet, hogy az efféle irodalmi terminusokon, nyelveken, kultúrákon átívelő vizsgálat óvatosságot, odafigyelést igényel.

Azokra a kapcsolódási pontokra szeretnénk rávilágítani, ahol a hivatalos történetírás informális jegyeket mutat, illetve ahol a fikció a valóságról alkotott ismeretekként tűnik fel. A szövegek kiválasztását kettős cél motiválta, elsősorban a *zhiguai* mibenlétét igyekszünk segítségükkel körvonalazni, másodsorban pedig olyan tematikai összefüggésekre kívánjuk ráirányítani a figyelmet, amelyek jól prezentálják a korokon átívelő intertextualitás működését. A teljesség igénye nélkül azokat a *zhiguai* szövegeket ismertetjük, amelyek variánsai jól kirajzolódnak a műfaj történetében utalva ezzel a koronként változó irodalmi ízlés és alkotói gyakorlat befolyására.

# Bevezetés a mesés történetek filológiai megközelítéséhez

## *Filozófia és irodalom*

A Hadakozó fejedelemségek kora, amely a Keleti Zhou-kor (i. e. 771–256) zárószakasza is egyben, a kínai történelem egyik forrongó, eseménydús periódusát foglalja magában. A régi társadalmi szokásrend keretei fokozatosan felbomlottak, és megkezdődött az útkeresés valami új irányába. A hagyományos értékrend szerint megöröklhető társadalmi státusszal szemben egyre világosabban körvonalazódott a műveltség alapján kivívható státusz társadalmi presztízse, amely az írástudói tevékenységekben jártas egyének számára jelenthetett fel-emelkedési lehetőséget. Az írott hagyományban tovább élő, közös civilizációs örökség megismerése és folytonos tanulmányozása méltó életfeladatként összegződött a hivatali karrierre készülők körében. Az egykori, ideálisnak tetsző társadalom ideológiai alapjainak tanulmányozása megoldásokat kínált a kor kérdéseinek megválaszolására. A 4. századtól felerősödő folyamatok eredményeként számos filozófiai iskola (*baijia* 百家, azaz száz iskola) dolgozta ki elméletét azzal összefüggésben, hogyan kellene szilárd alapokat teremteni a kínai civilizáció további fejlődéséhez, és meghatározni az egyén helyét a társadalomban, sőt még szélesebb kontextusban, a világ működésében. Ebben a korszakban került előtérbe a szerzőség vagy az irodalom céljának kérdése, amely határozott irányt szabott a kínai irodalmi gondolkodásnak.

Az írástudói iskola a Han-kortól mint a Konfuciusz nevével fémjelzett iskola vált a legbefolyásosabb, a klasszikus kultúra hagyományait közvetítő, szellemi műhellyé. A tanítások alapja az írások révén